

Z A P I S N I K

sa 20. sjednice Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, održane 7. aprila 2022. godine

Sjednica je počela u 10 sati.

Sjednici je predsjedavala Božena Jelušić, predsjednica Odbora.

Sjednici je prisustvovala zamjenica predsjednice Odbora Vesna Pavićević.

Sjednici su prisustvovali/e član/ice Odbora: Danijela Đurović, Jelena Božović, Budimir Aleksić, Dragica Sekulić, Suzana Pribilović, Tamara Vujović i Maksim Vučinić.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ice Odbora: Tamara Vujović, Zdenka Popović, Bogdan Fatić, Abaz Dizdarević i Aleksandra Vuković.

Sjednici su prisustvovali/e: mr Sokolj Beganaj, načelnik u Direkciji za inkluziju Roma i Egipćana u Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava, Mirjana Vlahović-Andrijašević, generalna direktorica u Direktoratu za ljudska prava u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, Nikola Raičević, predsjednik Skupštine „Udruženje za podršku Roma i Egipćana“, Berane.

Za sjednicu je, jednoglasno, utvrđen sljedeći

D N E V N I R E D:

1. Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. s Akcionim planom za 2021. godinu; i
2. Tekuća pitanja.

Prva tačka - Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. s Akcionim planom za 2021. godinu

Predsjednica Odbora Božena Jelušić je na samom početku istakla da se iz Strategije uočava da postoji određeni broj građana koji se izjašnjavaju kao pripadnici/ce romske i egipćanske populacije, ali da u Crnoj Gori ne postoji tačan broj pripadnika ove populacije. Podsjetila je da je Crna Gora u vrijeme ratova na području bivše Jugoslavije bila zemlja koja je imala najbolji odnos prema izbjegličkoj i raseljeničkoj populaciji, i da su u tim godinama $\frac{1}{4}$ njenog ukupnog stanovništva činile izbjeglice ili raseljena lica. Od tada do danas je ostao dio neriješenih problema sa kojima se pripadnici/ce ove populacije i danas suočavaju, počevši od regulisanja statusa i dobijanja dokumenata, prijavljivanje rođenja djece, državljanstva i sl. Oni uživaju određena prava i imaju obezbijeđenu zdravstvenu zaštitu. Iz istraživanja raznih nevladinih organizacija (CEDEM-a) da se uočiti da je najveća distanca građana upravo prema pripadnicima romske i egipćanske i LGBT populacije. Kada je u pitanju obrazovanje, sprovodi se princip inkluzije, međutim bilo je primjera da su škole odbijale da prime djecu iz ove populacije. Inkluzija može biti cjelovita, jedino ako su u školskim odjeljenjima sve socijalne i etničke skupine. Istakla je da su u Strategiji predstavljeni podaci o nehumanim ili nehigijenskim uslovima u kojima oni žive, kao i podaci da u malim stambenim prostorima zajedno pet ili više generacija, što onemogućava djecu i mlade da se razvijaju u punom kapacitetu. Problem obrazovanja ove djece posebno je došao do izražaja za vrijeme covid pandemije, jer se nastava odvijala onlajn, a oni nijesu imali pristup digitalnoj platformi. Osvrnula se i na problem rješavanja stambenih pitanja ove populacije, koja se često rješavaju iz pomoći svjetskih fondova i naglasila da bi na tom planu trebalo više povesti računa o principu pravednosti. Takođe, problem sa kojim se suočavaju jesu ugovoreni brakovi i u tom pogledu Strategija socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. s Akcionim planom za 2021. godinu daje uporedne podatke po ovom pitanju za većinsku populaciju u odnosu na romsku i egipćansku populaciju. Ova populacija suočava se i sa problemom prosjačenja,

nasiljem nad ženama i djecom. Zaključila je da ova populacija treba da ima svog predstavnika/cu u Parlamentu Crne Gore, kroz sistem afirmativne akcije koji podrazumijeva drugačije procenete za ovu populaciju.

Mirjana Vlahović - Andrijašević, generalna direktorica u Direktoratu za ljudska prava u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava je istakla da Međunarodni dan Roma 8. april treba da podsjeti na to što smo to kao profesionalci, građani/ke uradili po pitanju položaja Roma i Romkinja u crnogorskom društvu, počev od onih javnih vidljivih oblika, kao što je prosjačenje djece na ulici. Takođe, otvara i moralnu dilemu da li je društvo njihov položaj, posebno ove vidljive manifestacije, prihvatilo kao društveno normalno ponašanje. Istakla je da je u ovoj godini bilo osam pokušaja prinudnih brakova. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je zaduženo da se stara o zaštiti i promovisanju ljudskih i manjinskih prava svih građana/ki posebno manjina. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava u Strategiji za socijalnu inkluziju Roma i Romkinja odnosno Egipćana/ki koja je predviđena za period od 2021-2025. predviđa čitav set aktivnosti i ta strateška dokumenta nama služe da spojimo teoriju sa praksom, sve što propisujemo kroz naše antidiskriminacione zakone prenesemo u društveni život i da vršimo neke promjene. Naglasila je da poslanici/ce i predstavnici nevladinog sektora više mogu da vide neke stvari koje su predstavnicima Ministarstva možda promakle i zato je ovo jedinstvena prilika da se otvoreno priča o ovima problemima.

Sokolj Beganaj, načelnik u Direkciji za inkluziju Roma i Egipćana u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, je naveo da je Vlada Crne Gore na sjednici 2. septembra 2021. donijela Strategiju socijalne inkluzije Roma i Egipćana u Crnoj Gori 2021-2025. sa Akcionim planom za 2021. godinu. Strategija je usklađena sa Evropskim okvirom za Rome 2020-2030, svim nacionalnim krovim i sektorskim strategijama, koje su od značaja za konkretnu javnu politiku, sa obavezama iz procesa pregovora Crne Gore sa Evropskim unijom, „Deklaracijom partnera Zapadnog Balkana o Romima i proširenju EU” i sa drugim međunarodnim obavezama Crne Gore. Informisao je da Strategija obuhvata petogodišnji period, a realizuje se kroz jednogodišnje, odnosno dvogodišnje akcione planove. U cilju praćenja realizovanih aktivnosti Vlada je 2021. formirala Komisiju za praćenje sprovođenja Strategije, odnosno Akcionog plana. Komisiju sačinjavaju predstavnici relevantnih institucija koje su prepoznate Strategijom i Akcionom planom, kao nosioci aktivnosti, predstavnici Romskog savjeta u Crnoj Gori i romskih i egipćanskih nevladinih organizacija. Istakao je da Akcioni plan za 2021. godinu je urađen uz podršku Regionalnog savjeta za saradnju koji implementira regionalni projekat „Integracija Roma 2020“. Ukupna finansijska sredstva koja su utrošena za 2021. godinu: Iz budžeta Crne Gore utrošeno je 835.152,46€ (54% utrošenih sredstava), donatorskih sredstva: 556.666.00€ (36%), IPA donacija: 132. 000.00€ (9%), Budžet lokalnih samouprava: 208.300.00€. Strategijom i Akcionim planom obuhvaćene su sljedeće oblasti: diskriminacija, siromaštvo, politička i društvena participacija, stanovanje, obrazovanje, zapošljavanje, zdravlje, građanski status i lična dokumenta i socijalna i porodična zaštita.

Kada je u pitanju oblast stanovanja uz podršku Savjeta za regionalnu saradnju mapirano je 26 romskih naselja u Crnoj Gori u 11 opština uključujući Prijestonicu i Glavni grad. Na sastanku sa Savjetom za regionalnu saradnju i predstavnicima opština dogovorena je direktna legalizacija ovih naselja u 2022. godini. U oblasti socijalne i porodične zaštite redovno se organizuju edukacije i kampanje o maloljetnim i ugovorenim brakovima, borbe protiv trgovine ljudima, nasilje u porodici i suzbijanja prosjačenja. Organizuju se obuke unutar škola za rano otkrivanje i postupanje u cilju prevencije i sprečavanja dječjih brakova, ekonomske eksploatacije djece i trgovine djecom. Naglasio je da kada je u pitanju oblast obrazovanja u školskoj 2020/2021. godini je bilo upisano: u predškolsko obrazovanje 192 RAE djece (muške - 99, ženske - 93), u osnovnim školama 1.856 učenika RAE zajednice (muške - 960, ženske -896),

u srednjim školama 207 (muške - 115, ženske - 92), u akademskoj 2021/2022, broj studenata koji je pohađao fakultet je bio 12 (muških - 7, ženskih - 5).

Na osnovu Odluke o raspodjeli sredstava za finansiranje projekata nevladanih organizacija u oblasti zaštite i promovisanje ljudskih i manjinskih prava, zaštite prava Roma i Egipćana u Crnoj Gori, od strane Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava u 2021. godini finansiran je ukupno 21 projekat u ukupnom iznosu 319.850,00€, a do strane Fonda za zaštitu i ostvarivanje manjinskih prava u 2021. godini podržano je ukupno 185 projekata sa iznosom 1.066,000€. Ovom raspodjelom obuhvaćeno je 13 projekata koji se odnose na romsku nacionalnu zajednicu (7%), sa ukupnim iznosom od 93.200,00€ (9%).

Predsjednica Odbora Božena Jelušić je Sokolju Beganaju, načelniku u Direkciji za inkluziju Roma i Egipćana u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava, postavila sljedeća pitanja:

- Da li je tokom rada u Ministarstvu o svim ovim problemima imao neku diskusiju koja se tiče rješavanja problema, budući da Ustav Crne Gore ne prepoznaje Rome i Egipćane kao nacionalnu manjinu, nego ih tretira kao druge manjinske zajednice;

- Kada je u pitanju politička reprezentacija koja vrsta rješenja se tu može pronaći;

- Kakvo je stanje u zemljama Zapadnog Balkana po pitanju ranih ugovorenih brakova, jer taj problem nije samo prisutan na Zapadnom Balkanu nego i u Francuskoj i u drugim zemljama Evrope;

- Da li posjeduju podatke o nalogu Zaštitnika ljudskih prava i sloboda da se formira baza podataka o svim počinjenim zločinima iz mržnje i anticiganističkog ponašanja počela da se formira u Crnoj Gori u institucijama koje su bile zadužene da se ta baza podataka formira?

Sokolj Beganaj je u svom odgovoru istakao da su više puta pokrenuli ovu inicijativu Odboru za ljudska prava i slobode, takođe su se obratili i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda. Pripadnici romske populacije traže jedan mandat po istim procedurama, kao što je bilo za manjinsku zajednicu odnosno manjine kojima je omogućeno 35%. Podsjetio je da je ponovo pokrenuta inicijativa, koja je više puta dolazila i na adresu Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava i na više adresa, ali to zavisi od političke volje svih u Crnoj Gori. Romi bi bili zadovoljni kada bi imali jednog predstavnika koji bi bio njihov autentičan predstavnik, a koji bi radio na smanjenju svih ovih poteškoća sa kojima se suočava romska i egipćanska populacija u Crnoj Gori. Kada su u pitanju rani ugovoreni brakovi, predloženo je Odboru za ljudska i manjinska prava pokretanje platforme za ukidanje maloljetnih ugovorenih brakova koji predstavlja ozbiljan problem. Mišljenja je da se ovaj problem neće riješiti samo sa edukacijama u cilju podizanja njihove svijesti o štetnosti ove pojave za romsku populaciju. Podsjetio je da od 2012. godine posjećuju svako romsko naselje i govore o problemu ranih ugovorenih brakova, Platformu za ukidanje ranih ugovorenih brakova je prihvatio Romski savjet Srbije i ukoliko zemlje Zapadnog Balkana prihvate tu platformu, to će biti olakšanje za čitavu zajednicu, za sve zemlje Zapadnog Balkana. Takođe, naveo je da je ovaj problem prisutan i u Zapadnoj Evropi i informisao da je tokom studijske posjete Španiji razgovorao sa predstavnicima Roma o problemu ugovorenih brakova. Iz kontakata sa drugim kolegama iz Njemačke, Francuske i Italije zaključak je da su oni svi za pokretanje platforme za rane ugovorene brakove. U 2021. godini primljeno je 164 predmeta iz oblasti diskriminacije. U prethodnoj godini bilo je šest predmeta u kojima je ukazivano od strane pripadnika RAE populacije. Iako je u instituciji primjećen porast broja predmeta u oblasti govora mržnje (14 predmeta je primljeno u rad u toku 2021. godine) nijedna pritužba se nije odnosila na RAE populaciju, kao ni u oblasti nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja.

Mirjana Vlahović - Andrijašević, generalna direktorica u Direktoratu za ljudska prava u Ministarstvu pravde, ljudskih i manjinskih prava je istakla da nije problem samo diskriminacija koja je upućena romskoj i egipćanskoj populaciji, nego primjena zakona.

Imamo Zakon o zabrani diskriminacije koji tretira sve ranjive grupe ponaosob. Trenutno je u fazi izrade novi zakon, jer je praksa pokazala da se ovaj zakon veoma rijetko koristi. Cilj je da se zakon upodobi, da bude moderniji i da se nađe način da se učinioi govora mrznje teže kažnjavaju. U praksi se diskriminacija kvalifikuje kao prekršaj prema Zakonu o prekršajima ili prema Zakonu o javnom redu i miru. Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava je preuzelo obavezu da podatke vezane za žrtve diskriminacije bilo kog oblika podijeli prema tim različitim karakteristikama. Ministarstvo nema tehničkih mogućnosti da kroz informacijski sistem koji koristi, unese podatke prema ciljnim grupama, prema oblicima diskriminacije kako bi se vidjelo koliko se primjenjuje Zakon.

Nikola Raičević, predsjednik Skupštine „Udruženje za podršku Roma i Egipćana“ Berane, je na samom početku istakao da zapošljavanje na lokalnom nivou nije na zadovoljavajućem nivou. Informisao je da u Beranama imaju tri zaposlena lica koja su pripadnici/ce RAE populacije, dva medijatora u Osnovnoj školi OŠ „Radomir Mitrović“ i jednog medijatora u Domu zdravlja u Beranama. Iskazao je zahvalnost OŠ „Radomir Mitrović“ koja je preko javnog rada projekata Zavoda za zapošljavanje uključila u prethodnom periodu dvije pripadnice RAE populacije. One su radile na određeno vrijeme i u toku je novi konkurs kroz koji će biti zaposleno još jedno lice RAE populacije. Kada je u pitanju obrazovanje imaju veliku podršku od strane Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava kroz razne mehanizme u vidu dodjele stipendija i besplatnih udžbenika. Mišljenja je da su učinjeni značajni pomaci u obrazovanju i naglasio ulogu romskih medijatora u tom procesu koji su uspostavljeni u 2018. godini koji su velika podrška djeci romske populacije u cilju njihovog obrazovanja, bezbjednog prevoza od kuće do škole i sl. i olakšane komunikacije sa nastavnicima/cama u školama. Informisao je da u OŠ „Radomir Mitrović“ ima blizu 160 djece iz RAE populacije u kojoj postoji škola za medijatore i u kojoj se sprovodi program mentorstva od strane mladih Roma. Na sastanku sa predstavnicima predškolske ustanove „Radmila Nedić“ u Beranama gdje su izkazali punu afirmaciju i podršku da se upišu djeca predškolskog uzrasta u vrtić i to pitanje su pokrenuli uz pomoć Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava aktivnim mjerama za socijalnu inkluziju i to pitanje je po njegovom mišljenju veoma važno za socijalizaciju djeteta. Što se tiče zdravstvene politike uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava imaju dva medijatora u Podgorici i jednog medijatora u Beranama. Zaključio je da je siromaštvo jedno od gorućih problema ove populacije, posebno u Beranama u naseljima Talum i Riversajd i mišljenja je da treba da se pruži podrška kako u socijalnom tako i u ekomsom smislu.

U diskusiji su kroz komentare učestvovali/e: Božena Jelušić, predsjednica Odbora, Jelena Božović, članica Odbora, Suzana Pribilović, članica Odbora i Danijela Đurović, članica Odbora.

Tokom diskusije ukazano je da je neprimjeren naziv anticiginizam, što dokazuje da ipak je problem u ljudima i njihovom odnosu prema ovoj populaciji. Mišljenja su da je stambeno pitanje bilo u fokusu rješavanja što pokazuju konkretni podaci, ali da to nije dovoljno i da se u narednom periodu ovom pitanju mora posvetiti posebna pažnja. Takođe, iskazana je zabrinutost stepenom siromaštva ove populacije, kao i čestim pojavama ugovorenih brakova i prosjačenjem djece iz ove populacije. Problemu prosjačenja treba u narednom periodu posvetiti posebnu pažnju, što posebno obavezuje nadležne državne organe (policija) da promptno djeluju. Konstatovano je da određeni broj pripadnika ove populacije ima neriješen pravni status, što im onemogućava ostvarivanje čitavog niza njihovih prava. Potrebno je stimulisanje obrazovanja ove populacije kroz već postojeće ili neke druge mjere i aktivnosti. Konstovano je da je Strategija sa Akcionim planom veoma važan strateški dokumenat, koji je obuhvatao sve oblasti života ove populacije sa mjerama i aktivnostima koje trebaju da poboljšaju položaj ove ranjive populacije.

Druga tačka- Tekuća pitanja

U okviru ove tačke dnevnog reda predsjednica je informisala članove/ice Odbora da je:

- **5. aprila** članica Odbora za rodnu ravnopravnost Jelena Božović učestvovala na sastanku na kom je predstavljena Druga regionalna studija Položaj žena u oružanim snagama država Zapadnog Balkana i Regionalni priručnik o sprečavanju i reagovanju na rodno zasnovanu diskriminaciju, seksualno uznemiravanje i zlostavljanje u ministarstvima odbrane i oružanim snagama zemalja Zapadnog Balkana. Sastanak je organizovalo Ministarstvo odbrane uz podršku UNDP SEESAC-a. Sastanku su prisustvovali/e predstavnici/e: Ministarstva odbrane Crne Gore, Vojske Crne Gore, Uprave za kadrove, Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave policije, Uprave prihoda i carina, Agencije za nacionalnu bezbjednost, Policijske akademije, Institucije Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore, NVO „Prva multikulturalna ženska organizacija u Crnoj Gori – Dijalogom do sloge“, UNDP kancelarije u Crnoj Gori i UNDP SEESAC.

- Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore (UMHCG) uputilo poziv da se deligira predstavnik/ca ispred Odbora za rodnu ravnopravnost za učešće na trodnevnoj Školi o rodnoj ravnopravnosti i evropskim integracijama, koja će se u periodu od **11. do 13. aprila 2022.** organizovati u hotelu Voco, u Podgorici. Škola ima za cilj osnaživanje žena s invaliditetom da se zalažu za adekvatnije perspektive o rodnoj ravnopravnosti i invalidnosti, posebno u kontekstu evropskih integracija. Članovi/ce su se saglasili/e da školu pohađaju savjetnice u Sekretarijatu Odbora.

- Centar za građansko obrazovanje uputilo dopis Odboru da učesnici i učesnice Škole omladinskog aktivizma posjete Skupštinu Crne Gore i Odbor za rodnu ravnopravnost. Posjeta će se organizovati **15. aprila t.g.** sa početkom u 10 sati. Centar za građansko obrazovanje (CGO) sprovodi projekat Ubrzajmo rodnu ravnopravnost (faza II) – od stereotipizacije do ravnopravnosti, uz podršku Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava, čiji je cilj unaprjeđenje razumijevanja koncepta rodne ravnopravnosti među srednjoškolcima/kama i njihovo senzibilisanje da oblikuju društvo jednakih mogućnosti. Tokom prve faze ovog projekta, održaće se Škola omladinskog aktivizma sa 25 srednjoškolaca/ki iz 10 gradova Crne Gore, na kojoj bi razgovorali sa predsjednicom Odbora Boženom Jelušić. Kako su ljudska prava, uz fokus na afirmaciju rodne ravnopravnosti, bili tema Škole, a u daljoj realizaciji ovog projekta predvidjeli su posjetu institucijama koje se bave kreiranjem i sprovođenjem politika rodne ravnopravnosti, ovu posjetu bi spojili sa dodjelom diploma za učesnike i učesnice Škole omladinskog aktivizma.

Sjednica je završena u 12 sati.

Zapisnik sačinila:

Maja Laličić
samostalna savjetnica III

PREDSJEDNICA ODBORA

Božena Jelušić, s.r.